

3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας
«Μ. Καραγάτσης»

«Η παρουσία της Θεσσαλίας στη νεοελληνική
λογοτεχνία από την απελευθέρωση μέχρι τον Β΄
Παγκόσμιο Πόλεμο»

Θέμα εισήγησης: «Θεσσαλία, ο τόπος μου. Τη γνωρίζω
και μαγεύομαι μέσα από λογοτεχνικές σελίδες».

Εισηγήτριες: Χατζημήχου Κωνσταντίνα - Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Msc
Υπεύθυνη σχολικών δραστηριοτήτων Α/θμιας Εκπαίδευσης Λάρισας

Πάππου Ευαγγελία - Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Msc, Υπεύθυνη Σχολικής
Βιβλιοθήκης 23^{ου} Δημοτικού Σχολείου Λάρισας

Εισήγηση

Η μεγαλύτερη πρόκληση για έναν δάσκαλο δεν είναι η μετάδοση της γνώσης στους μαθητές του αλλά η καθοδήγηση, με σεβασμό στην προσωπικότητα και τις ιδιαιτερότητές τους, στο δρόμο της σκέψης. Ένας δάσκαλος είναι συνεπής στο λειτούργημά του, όχι επειδή η τάξη του παράγει καταρτισμένους μαθητές, αλλά όταν στα θρανία της «εκκολάπτονται» ελεύθερα πνεύματα. Όταν η στείρα και επιφανειακή αφομοίωση πληροφοριών, δίνει τη θέση της στη φαντασία, τη συνδυαστική σκέψη, την αβίαστη επαφή με τις αξίες και τις αρχές, την μελέτη της ουσίας της ιστορίας και των απόψεων των μεγάλων συγγραφέων, κάπου εκεί η παιδεία βρίσκει την πραγματική της σημασία και ένας δάσκαλος σηκώνει επάξια το βάρος και την ευθύνη του ρόλου του.

Με τη σημερινή εισήγηση θα θέλαμε να προτείνουμε ένα δρόμο που θα κάνει ελαφρύτερο το ωραίο φορτίο του δασκάλου στην τάξη. Έναν τρόπο να συνδυάσει το τερπνό με το ωφέλιμο, τη μάθηση με την διασκέδαση και την απόλαυση ενός λογοτεχνικού κειμένου.

Το ξεκίνημα της προσπάθειάς μας αυτής εδράζεται στο πλαίσιο που ορίζεται από το ΔΕΠΠΣ αναφορικά με την εφαρμογή της ευέλικτης ζώνης στο Δημοτικό σχολείο και το ΑΠΣ σε ό,τι αφορά το γνωστικό αντικείμενο της Ιστορίας. Το μάθημα της Ιστορίας άλλωστε αποτελεί σημαντικό μέσο για την επίτευξη ευρύτερων σκοπών της αγωγής και της εκπαίδευσης. Παρέχει τις απαραίτητες γνώσεις και εξοικειώνει με τις διαδικασίες επεξεργασίας ιστορικών δεδομένων, ώστε ο μαθητής, μέσα από τη γνώση του παρελθόντος, να είναι σε θέση να κατανοεί το κοινωνικό “γίγνεσθαι”, να μετέχει ενεργά σ’ αυτό και να γνωρίζει τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ειδικότερα η δομή και οργάνωση του προγράμματος οριοθετήθηκαν από τους στόχους του ΑΠΣ για την Ιστορία μέσα στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης. Σύμφωνα λοιπόν με το ΔΕΠΠΣ ένα από τα προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας στο γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας είναι η Ιστορία μέσα από τη Λογοτεχνία με προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή, τη Γλώσσα, τη Γεωγραφία, το Θέατρο, και τη Μουσική και θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες τις: Χώρος-χρόνος, Ομοιότητα-Διαφορά, Μεταβολή, Εξέλιξη, Πολιτισμός.

Εναλλακτικό τρόπο προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων αποτελεί και η μελέτη των πηγών, με την οποία οι μαθητές εισάγονται στην ιστορική έρευνα και αναπτύσσουν την κριτική σκέψη τους με αφορμή τη μελέτη των ιστορικών προβλημάτων. Με τη μελέτη των ιστορικών πηγών οι μαθητές αποκτούν ικανότητα αναγνώρισης των σημαντικών χαρακτηριστικών των ιστορικών γεγονότων, ικανότητα περιγραφής και ανάλυσης αυτών των χαρακτηριστικών, καθώς και ικανότητα εξαγωγής λογικών συμπερασμάτων. Ως πηγές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και κάποια λογοτεχνικά κείμενα τα οποία εντάσσονται στη θεματολογία της σχολικής ιστορίας.

Μέσα από το καινοτόμο πρόγραμμα που προτείνουμε και το οποίο στηρίζεται σ’ αυτόν τον τρόπο προσέγγισης έχουμε ως στόχους την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης των μαθητών και την εδραίωση μιας φιλικής σχέσης του παιδιού με την ανάγνωση και το βιβλίο. Παράλληλα στόχο έχουμε να δώσουμε την ευκαιρία στα παιδιά μέσα από διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες να μάθουν την ιστορία του τόπου τους, να τη συνδέσουν με τον τρόπο ζωής των κατοίκων τα παλαιότερα χρόνια και να εντοπίσουν διαφορές με το άλλοτε και το τώρα. Η πρότασή μας αυτή στηρίζεται σε δύο δεδομένα: α) ότι η εξοικείωση με τον τόπο που ζούμε είναι σημαντικό στάδιο της γνωστικής και συναισθηματικής πορείας προς την ωριμότητα

και β) ότι η τοπική ιστορία προσφέρει κίνητρα και δημιουργεί ερωτήματα για την ανάγνωση πολλών και διαφορετικών κειμένων με επίκεντρο τον τόπο (ιστορικά βιβλία, μυθιστορήματα, παραμύθια κλπ.). στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι με τον όρο “Τοπική Ιστορία” εννοούμε τη συνολική (κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική) Ιστορία ενός συγκεκριμένου τόπου σε συσχετισμό με την Ιστορία του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου στον οποίο βρίσκεται (επαρχία, γεωγραφικό διαμέρισμα), αλλά και με την εθνική και παγκόσμια Ιστορία, όσο αυτό είναι εφικτό. Με τη διδασκαλία της Τοπικής Ιστορίας επιδιώκεται να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με ιστορικά στοιχεία ερευνησιμα και κατανοητά. Να εθιστούν στην παρατήρηση και την έρευνα. Να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας στην οποία ζουν. Να προετοιμαστούν και να διευκολυνθούν στην κατανόηση της Γενικής Ιστορίας.

Με τη μελέτη της Ιστορίας του ιδιαίτερου τόπου καταγωγής ή κατοικίας του ο μαθητής μαθαίνει να σέβεται και να εκτιμά τις συλλογικές προσπάθειες και τους αγώνες των ανθρώπων που έζησαν και έδρασαν στον τόπο του. Κατανοεί τη σημασία του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος της περιοχής του. Αποβάλλει τυχόν αισθήματα μειονεξίας που του προκαλεί η έμφαση την οποία δίνει η διδασκαλία της εθνικής Ιστορίας σε ορισμένα εντυπωσιακά κατορθώματα ή πολιτιστικά επιτεύγματα κάποιων περιοχών της χώρας, στις οποίες πιθανόν να μη συμπεριλαμβάνεται η ιδιαίτερη πατρίδα του. Καλλιεργεί την ερευνητική του ικανότητα και την παρατηρητικότητα του, διότι έχει την ευκαιρία να μελετήσει άμεσες ιστορικές πηγές. Συνειδητοποιεί τη συμβολή των ανθρώπων του άμεσου περιγυρού του και, κατ' επέκταση, τη δική του συμμετοχή στη δημιουργία της Ιστορίας. Κυρίως η μελέτη της Τοπικής Ιστορίας δίνει τη δυνατότητα στον μαθητή να αποκτήσει πιο ολοκληρωμένη προσωπική, κοινωνική και εθνική ταυτότητα.

Το θέμα μας, μια προσέγγιση στο ιστορικό τοπίο της περιοχής μας, της Θεσσαλίας, αποτελεί μια ευρύτερη πρόταση συνδυασμού τοπικής ιστορίας και λογοτεχνίας ως αντίληψη ζωής. Γιατί η λογοτεχνία είναι ένας χώρος που κουβαλάει με τρόπο αυθεντικό και εναργή όλη την περιπέτεια της πολύπαθης ιστορικής μας διαδρομής. Δίνει μια άλλη διάσταση στη λειτουργία της γνώσης, όπου ο μαθητής θεωρείται ως ενεργό υποκείμενο, καλλιεργεί πολλαπλά τη φαντασία του παιδιού, στοιχείο απαραίτητο για την προσωπική μαθησιακή ανέλιξη του. Δημιουργεί καλύτερους όρους προαγωγής της διδακτικής πράξης, αφού εδώ αμβλύνονται σημαντικά οι κοινωνικές ανισότητες των νέων με δεδομένο ότι η γλώσσα, το περιεχόμενο και τα μηνύματα της λογοτεχνίας δε διαφοροποιούν ιδιαίτερα το πολιτιστικό τους υπόβαθρο. Ίσως η πιο θετική επιρροή της λογοτεχνίας στο σχολικό γίνεσθαι είναι ότι αναθεωρεί την κλασική αντίληψη της δόμησης της γνώσης. Η λογοτεχνία με την αυθεντικότητα και τη ζωντάνια του αφηγηματικού λόγου, με την πολλαπλότητα των σχηματικών παραστάσεων της μυθιστορηματικής ή μη υφής της αλλά και με τις ποιητικές και συμβολικές εικόνες της θεμελιώνει τη μόρφωση μέσω του δημιουργικού ταξιδιού της στις ατέλειωτες πτυχές του κόσμου...

Η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου έχει κοινωνικές διαστάσεις, διαφοροποιείται από αναγνώστη σε αναγνώστη, από χρόνο σε χρόνο, από ηλικία σε ηλικία, από ένα λογοτεχνικό είδος σε ένα άλλο. Όλα αυτά ξεκινούν κατά κανόνα από την πολυσημία του κειμένου και τη γενικώς αποδεκτή ερμηνευτική ελευθερία του αναγνώστη Σύμφωνα με τη θεωρία της πρόσληψης η ανάγνωση "είναι πάντα μια δυναμική διαδικασία, μια σύνθετη κίνηση κι ένα ξεδίπλωμα μέσα στο χρόνο και ο πραγματικός συγγραφέας είναι ο αναγνώστης.. Η ανάγνωση, ως σχολική δραστηριότητα, ανήκει στους πιο σπουδαίους τομείς της εκπαιδευτικής πρακτικής, αφού η παιδεία βασίζεται κυρίως στα βιβλία. Αποτελεί μέρος του γλωσσικού μαθήματος και σκοπό έχει την κατανόηση του κειμένου εκ μέρους του αναγνώστη και την ψυχική απόλαυση του. Από παιδαγωγικής πλευράς, με την ανάγνωση αποκρυσταλλώνεται το μήνυμα και ανακατασκευάζεται από το μαθητή.

«Στη λογοτεχνία ο μαθητής δεν προσπαθεί να κατακτήσει ένα γνωστικό αντικείμενο, παρακολουθεί την ίδια τη ζωή» και μάλιστα ενσωματώνει τον εαυτό του μέσα στα πρόσωπα του λογοτεχνικού κειμένου και έτσι τελικά η μάθηση είναι μια αβίαστη και απελευθερωτική διαδικασία.

Το ιστορικό μυθιστόρημα της Μαρούλας Κλιάφα «Ένα δέντρο στην αυλή μας» αποτελεί το εργαλείο μας στην πρότασή μας. Το ιστορικό μυθιστόρημα γενικά έχει πολιτισμική αυταξία και τη δική του νομοτέλεια. Βοηθά τα παιδιά να μελετήσουν τους τρόπους με τους οποίους Ιστορία και Λογοτεχνία διασυνδέονται, ξεκινώντας από το πρωτοβάθμιο επίπεδο της «μεταγραφής»/μετάπλασης ενός ιστορικού γεγονότος σε λογοτέχνημα να κατανοήσουν περαιτέρω τους «κώδικες», υφολογικούς αλλά και ιδεολογικούς, με τους οποίους το ιστορικό παρελθόν γίνεται «θέμα» της λαϊκής ή λαϊκότερης-επώνυμης λογοτεχνίας και να αποκτήσουν κριτική επίγνωση ότι η λογοτεχνική μνημείωση των ιστορικών δρωμένων καθορίζει σημαντικά την εν γένει πρόσληψη του ιστορικού παρελθόντος ενός λαού.

Το «Ένα δέντρο στην αυλή μας» εστιάζει σε ένα θέμα κοινωνικής ιστορίας σχετικά άγνωστο στα παιδιά, το αγροτικό ζήτημα στη Θεσσαλία από το 1880 ως το 1910. Η πολυπόθητη απελευθέρωση της Θεσσαλίας σηματοδοτεί την απαρχή όχι της ελευθερίας, όπως ήλπιζαν οι κολίγοι του κάμπου, αλλά της καταπίεσής τους εκ μέρους των μεγαλοτσιφλικάδων, στα χέρια των οποίων περιήλθε ο αγροτικός κλήρος. Η ζωή και ο αγώνας των αγροτών για απαλλοτρίωση της γεωργικής, η στάση του κράτους και των τσιφλικάδων, η στάση όσων είχαν αποδεχτεί τη θέση του ραγιά (στον Τούρκο ή τον τσιφλικά), η δράση των αγωνιστών, όλα αυτά συνθέτουν το σκηνικό της δράσης. Εξαιρετικά αποδίδονται οι λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής των κολίγων. Μια καλύβα για σπίτι, για ανθρώπους και ζώα μαζί, λίγο άχυρο για στρώμα, ξυπολησιά, κουκιά, στην καλύτερη περίπτωση, για προσφάι, αμορφωσιά, όλα αυτά παρουσιάζονται όχι με ηθογραφική ή διδακτική διάσταση, αλλά ως κλειδιά κατανόησης της νοοτροπίας και της ζωής του ραγιά. "Και τι με αφορά εμένα αυτή η εποχή", εύλογα θα σκεφτόταν ο υπομήφιος αναγνώστης. Ο Γιάννης όμως, ο κεντρικός ήρωας που αφηγείται την ιστορία του σε πρώτο πρόσωπο, παιδί μιας οικογένειας φτωχών κολίγων που βιώνει τα κρίσιμα κοινωνικά γεγονότα της εποχής του, γοητεύει με τον άμεσο και απέριτο λόγο του. Πείθει από την πρώτη στιγμή ότι δεν σκοπεύει να κάνει ένα συγκαλυμμένο μάθημα Ιστορίας αλλά να αφηγηθεί την προσωπική του βιογραφία με την ίδια αμεσότητα που θα έκανε και ο σύγχρονος έφηβος στο facebook του. Μόνο που ο Γιάννης είναι παιδί ραγιά. Σιγοβράζει μέσα του ο θυμός και η λαχτάρα για αξιοπρέπεια και ελευθερία. Δεν πρόκειται για έναν ήρωα που πραγματοποιεί μεγάλα κατορθώματα, αλλά για ένα παιδί που ανδρώνεται, συνειδητοποιείται, παίρνει θέσεις, ταλαντεύεται ανάμεσα στις αντιλήψεις του πατέρα, ισχυρού προτύπου, και στις νέες ιδέες. Ανοίγει τα φτερά του, πάει στην πόλη, μαθαίνει γράμματα, συμμετέχει δειλά στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των κολίγων, αλλά το πληρώνει με σκληρή δουλειά, μοναξιά ακόμη και με φυλάκιση. Δεν είναι μόνο η αδικία, η φτώχεια, οι κακουχίες και η στέρηση της ελευθερίας που τον βαραίνουν. Είναι και οι τύψεις, η ταλάντευση ανάμεσα σε αυτό που ήταν και αυτό που τείνει να γίνει. Η ζωή και ο αγώνας των αγροτών για απαλλοτρίωση της γεωργικής, η στάση του κράτους και των τσιφλικάδων, η στάση όσων είχαν αποδεχτεί τη θέση του ραγιά (στον Τούρκο ή τον τσιφλικά), η δράση των αγωνιστών, όλα αυτά συνθέτουν το σκηνικό της δράσης. Αξιοσημείωτο είναι το λιτό ύφος της αφήγησης του συγκεκριμένου μυθιστορήματος. Ο θάνατος βασικών ηρώων αναφέρεται επιγραμματικά. Η σιωπή άλλωστε είναι πιο δυνατή από τον θρήνο. Η γλώσσα έχει έντονα στοιχεία της ντοπιολαλιάς των αγροτών της Θεσσαλίας (με τις απαραίτητες επεξηγήσεις σε υποσημειώσεις) που προσθέτουν μάλλον παρά αφαιρούν από τη γοητεία του κειμένου.

Εδώ η μυθιστοριογράφος δεν μας αφήνει ν' ακούμε περιγραφές και κρίσεις για ένα μακρινό παρελθόν, αλλά μας κάνει να δούμε το παρελθόν αυτό με τα ίδια

μας τα μάτια. Εδώ ο συγγραφέας δεν περιγράφει απλώς μια παλαιότερη εποχή, αλλά μας μεταφέρει σ' αυτή με τα εκφραστικά του μέσα. Εδώ το παρελθόν ζωντανεύει και μας μιλά για τη ζωή του. Μ' αυτό τον τρόπο το ιστορικό μυθιστόρημα δεν γίνεται, όπως η ιστορία, ένα τηλεσκόπιο που μας επιτρέπει να διακρίνουμε κάτι το πολύ μακρινό, αλλά μια γέφυρα που ενώνει το παρελθόν με το παρόν κι εκμηδενίζει έτσι το χρόνο. Μεταφέρεται στα παιδιά το χρώμα μιας εποχής. Υπάρχει τεράστιο χάσμα ανάμεσα στον άνθρωπο που επεξεργάζεται μια περίοδο της ιστορίας για να διηγηθεί το θέμα του χωρίς αναχρονισμούς, και στον άνθρωπο που τα θέματά του προέρχονται από ένα πνεύμα βυθισμένο στο παρελθόν. Στη μια περίπτωση η ιστορία πρέπει να συγκεντρωθεί με κόπο γύρω από το θέμα, και είναι βάρος. Στην άλλη η ιστορία βρίσκεται ευθύς εξαρχής εκεί, και το θέμα αναπτύσσεται φυσικά από την ιστορία.

Σκοποθεσία της ενότητας

► Γνωριμία και εξοικείωση μ' έναν τόπο απ' όσο το δυνατόν περισσότερες πλευρές του:

- τα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν σ' αυτόν
- τους ανθρώπους που τον κατοικούν και την προέλευση τους
- το φυσικό περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά του προβλήματα
- την οικονομική και παραγωγική ζωή και τα επαγγέλματα των κατοίκων
- τα μνημεία και τα μουσεία του
-

► Συσχέτιση των παραπάνω πλευρών μεταξύ τους.

Συνειδητοποίηση της έννοιας της ιστορικότητας μέσα από την αλλαγή και τη συνέχεια στα χαρακτηριστικά και τη ζωή του τόπου.

► Συγκρότηση της ταυτότητας μέσα από την ανίχνευση της οικογενειακής ιστορίας και της σύνδεσής της με τον τόπο.

► Σύνδεση με τις παλαιότερες γενιές (γονείς, παππούδες), οι οποίες είναι φορείς της συλλογικής μνήμης.

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τη γλώσσα και τη γλωσσική επικοινωνία επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες

➤ Να κατανοήσουν ότι η νέα ελληνική, όπως και κάθε ζωντανή γλώσσα, χαρακτηρίζεται από γεωγραφική και κοινωνική ποικιλότητα, η οποία χρησιμοποιείται από τους χρήστες της για την κωδικοποίηση κοινωνικών και πολιτισμικών νοημάτων, ώστε να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν δημιουργικά την ποικιλότητα και να αποτιμούν τον κοινωνικοπολιτισμικό της ρόλο.

➤ Να αξιοποιούν ως μέρος το γλωσσικού τους κεφαλαίου την προϋπάρχουσα ή αναδυόμενη γνώση διαλέκτων, κοινωνικών ποικιλιών ή άλλων γλωσσών από τις τοπικές τους κοινότητες.

➤ Να κατανοήσουν ότι η κατανόηση ενός κειμένου απαιτεί εκ μέρους του αναγνώστη γνώσεις για τον κόσμο (καταστάσεις, κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες, συμβάσεις και αξίες, συμπεριφορές οργανωμένες σε γνωστικά σχήματα).

➤ Να κατακτήσουν τις αναγκαίες στρατηγικές για την κατανόηση και παραγωγή κειμένων (κατανόηση άγνωστων λέξεων, περίληψη βασικών σημείων).

➤ Να κατανοήσουν ότι η κατανόηση και παραγωγή κειμένων αποτελούν κοινωνικές πράξεις.

➤ Να κατανοήσουν ότι οι διαφορετικές γλώσσες και διάλεκτοι αποτελούν γλωσσικές μορφές που μεταφέρουν διαφορετικές κουλτούρες και συμπεριφορές από τη δική τους ώστε να είναι σε θέση να τις βλέπουν ως ισότιμες με τη γλώσσα τους αλλά διαφορετικές, και να αποδέχονται τα νοήματα και την προσωπικότητα των ατόμων που παράγουν αυτά τα νοήματα.

➤ Να κατανοήσουν ότι στο σύγχρονο κόσμο κυρίαρχος τρόπος μάθησης είναι ο διερευνητικός, ώστε να είναι σε θέση να λειτουργούν ως ερευνητές και να είναι σε θέση να αποκτούν πρόσβαση σε πρακτικές γραμματισμού εκτός σχολείου.

Αναφορικά με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο σχολείο επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

➤ Να είναι σε θέση να διερευνούν όλους τους συντελεστές και τους αναγκαίους παράγοντες που συμβάλλουν στην παραγωγή και στην πρόσληψη των λογοτεχνικών κειμένων.

➤ Να είναι σε θέση να εντοπίζουν και να αναγνωρίζουν τις αξίες και τις ιδέες που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα.

➤ Να κατανοήσουν ότι οι πολιτισμικές αξίες σχετίζονται με το χώρο, το χρόνο και την κοινωνική ομάδα που τις παράγει, είναι επομένως προσδιορισμένες ιστορικά, γεγονός που δικαιολογεί τη σχετικότητα αλλά και την ποικιλία τους.

➤ Να είναι σε θέση να διερευνούν την ιστορικότητά τους και να τοποθετούνται κριτικά απέναντι σε αυτές.

➤ Να εξοικειωθούν οι μαθητές με διαφορετικά λογοτεχνικά είδη και να κατανοήσουν ότι αυτά ανταποκρίνονται σε διαφορετικούς σκοπούς και ιστορικές ανάγκες.

➤ Να συνειδητοποιήσουν ότι τα λογοτεχνικά είδη διακρίνονται στη βάση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και κειμενικών συμβάσεων.

Η εκπαιδευτική παρέμβαση που προτείνουμε υλοποιείται με τη μέθοδο project, με προτεινόμενη διάρκεια τους τρεις μήνες. Η βασική αρχή είναι ότι ξεκινούμε από το παρόν, πηγαίνουμε προς το παρελθόν και ξαναγυρνούμε στο παρόν με τη διάθεση να δώσουμε τη δική μας εικόνα γι' αυτό και ίσως να παρέμβουμε με συγκεκριμένες δράσεις. Ξεκινούμε από τη γνωριμία με τον τόπο μας, όπως τον βιώνουμε και όπως τον διαβάζουμε σε λογοτεχνικά και άλλα κείμενα, περνούμε στις προφορικές αφηγήσεις των αναμνήσεων των μεγαλύτερων, χρησιμοποιούμε τις ιστορικές πηγές και τα λογοτεχνικά κείμενα που μιλούν για το παρελθόν, για να επιστρέψουμε τελικά στο παρόν και να παράγουμε τον δικό μας λόγο για τον τόπο μας και έμμεσα για την ταυτότητά μας.

Στάδιο Α: Γνωριμία με τον τόπο μας στο παρόν.

Ξεκινούμε με αφηγήσεις της καθημερινής μας εμπειρίας στον τόπο. Το συγκεκριμένο σημείο που κατοικούμε, που βρίσκεται το σχολείο μας, η γειτονιά μας. Εντοπίζουμε στο χάρτη τα σημεία αυτά και γνωρίζουμε ταυτόχρονα την ευρύτερη περιοχή. Διαβάζουμε κάποιες περιγραφές της πόλης δημοσιογραφικού χαρακτήρα και συγκρίνουμε με τη δική μας εμπειρία. Συλλέγουμε φωτογραφίες από τη ζωή μας. Κάνουμε μια μικρή έρευνα της παραγωγικής ζωής του τόπου μας μέσα από τα επαγγέλματα κυρίως των κατοίκων του (οικογένεια, γνωστοί, συγγενείς κλπ). Γνωρίζουμε την πολιτισμική ζωή του τόπου μας, ερευνούμε τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονται στον τόπο μας, συλλέγουμε προφορικές μαρτυρίες από συγγενείς, φίλους, γνωστούς για παλαιότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις (πανηγύρια,

γλέντια) καθώς και μαρτυρίες που έχουν σχέση με την ιστορία της οικογένειας σε σχέση με τον τόπο.

Η πρώτη επαφή των μαθητών με το υπό επεξεργασία θέμα θα τους εφοδιάσει με τις στοιχειώδεις γνώσεις για να στρέψουν την εργασία προς τα ενδιαφέροντα και τις προσωπικές τους αναζητήσεις. Έτσι, μέσα από συζήτηση στην τάξη, μπορούν να καθοριστούν οι στόχοι του σχεδίου εργασίας και το ακριβές του περιεχόμενο και να οριστούν οι ομάδες εργασίας. Τα μέλη των ομάδων θα πρέπει να αναλάβουν συγκεκριμένους ρόλους βάσει των ενδιαφερόντων αλλά και των δεξιοτήτων τους (π.χ. υπεύθυνος για τη μουσική επένδυση της εργασίας, για την εικαστική επένδυση κτλ.). Με βάση το θέμα της εργασίας, θα καθοριστεί και η οριζόντια σύνδεση των γνωστικών αντικειμένων (π.χ. άντληση υλικού και ερμηνεία του θέματος μέσω της αξιοποίησης του γνωστικού αντικειμένου της Ιστορίας, της Λογοτεχνίας, των Θρησκευτικών κτλ.). Με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται σταδιακά και καθορίζεται το τελικό προϊόν του σχεδίου εργασίας (συγγραφή και παρουσίαση θεατρικού έργου, μουσική παράσταση, παρουσίαση μέσω ντοκουμέντων, συγκριτική παρουσίαση ενός θέματος σε διαφορετικούς τοπικούς πολιτισμούς, συγκριτική παρουσίαση ιστορικών γεγονότων σε διαφορετικές εποχές/περιόδους κτλ.).

Παροτρύνονται οι μαθητές να συγκεντρώσουν όσα *έμαθαν* για τον τόπο τους, μέσα από ερευνητικές βιβλιογραφικές έρευνες κείμενων που μιλούν για τη ζωή και τις εκδηλώσεις της στο συγκεκριμένο τόπο στο παρελθόν αλλά και μέσα από συνεντεύξεις με γονείς και παππούδες. Συγκεντρώνουμε προφορικές μαρτυρίες από τους συγγενείς μας για την ιστορία της οικογένειας σε σχέση με τον τόπο. Ποια είναι η προέλευση τους, πότε εγκαταστάθηκαν σ' αυτόν τον τόπο, πώς τους φάνηκε στην αρχή, πώς προσαρμόστηκαν. Είναι προφανές πως οι μετακινήσεις σχετίζονται με ευρύτερες ιστορικές ανακατατάξεις και ιστορικά γεγονότα και με τη φάση αυτή έχουμε πλέον περάσει στην ιστορία του τόπου μας.

Στάδιο Β: Γνωριμία με το παρελθόν του τόπου μας.

Η φάση αυτή είναι πολύ σημαντική καθώς δεν πρόκειται για παρακολούθηση της ιστορίας του τόπου στις διάφορες ιστορικές εποχές, αλλά σύνδεση της ιστορίας με τα συμπεράσματα, τα ερωτήματα, τις εντυπώσεις που αποκομίσαμε από την προηγούμενη ενότητα. Η σύνδεση είναι το κριτήριο που θα μας οδηγήσει με ασφάλεια στην επιλογή εκείνης της ιστορικής περιόδου ή του ιστορικού φαινομένου, που ήταν σημαντικό για το συγκεκριμένο τόπο και που διατηρείται περισσότερο στη μνήμη των ανθρώπων και στα μνημεία. Στη Θεσσαλία είναι πολύ έντονο το ενδιαφέρον για την αγροτική ζωή στην τουρκοκρατία, τα τσιφλίκια και το Κιλελέρ. Στη βάση αυτής της έντονης σχέσης προτείνουμε την ανάγνωση του μυθιστορήματος της Μαρούλας Κλιάφα « Ένα δέντρο στην αυλή μας».

Στη φάση αυτή τα παιδιά επισημαίνουν:

- ο **το πρόσωπο που αφηγείται** και τα πρόσωπα που συμμετέχουν, είτε ως **πρωταγωνιστές** είτε ως **δευτερεύοντα** και αιτιολογούν την κατάδειξη του πρωταγωνιστή αντλώντας στοιχεία από το κείμενο. [λογοτεχνικός γραμματισμός]
- ο **Δουλεύουν ομαδικά και τοποθετούν τοποχρονικά** (αφηγηματικό πλαίσιο) την ιστορία.
- ο **Παρατηρούν το κείμενο και ανακαλύπτουν λέξεις ή φράσεις που προδίδουν την καταγωγή ή/και το κοινωνικό υπόβαθρο των πρωταγωνιστών.**

- ο Δουλεύουν ομαδικά και χωρίζουν το κείμενο σε **σκηνές / επεισόδια**.
- ο Επισημαίνουν το **χιούμορ**, δίνοντας τα ανάλογα σημεία όπου φαίνεται αυτό.
- ο Προσθέτουν στα λόγια των πρωταγωνιστών ή δευτερευόντων προσώπων λέξεις ή φράσεις που φορτίζουν τα λόγια τους με **συναίσθημα**
- ο Χρησιμοποιούν το σώμα και τη φωνή τους για να **υποδυθούν** χαρακτήρες καθώς και την ατμόσφαιρα, υιοθετώντας το ανάλογο ύφος και γλώσσα για να ανταποκριθούν στις περιστάσεις επικοινωνίας που επιβάλλει η συγκεκριμένη δραματική κατάσταση

Διαβάζοντας το συγκεκριμένο ιστορικό μυθιστόρημα μελετούμε παράλληλα προσιτές ιστορικές πηγές ή βιβλία (συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών, ιδίως της ιστορίας), επισκεπτόμαστε μνημεία και μουσεία και προσπαθούμε να συνδέσουμε τις γνώσεις και τις εικόνες. Δίνουμε έμφαση στη σύγκριση του ιστορικού και του μυθοπλαστικού λόγου, ασκούμαστε στο να ξεχωρίζουμε το μύθο, όπως πλάθεται από τη λογοτεχνία ή τις προφορικές παραδόσεις, από την ιστορική πραγματικότητα. Προσπαθούμε να συγκρίνουμε την εικόνα που δίνουν με τις ιστορικές πληροφορίες και συγκεντρώνουμε παράλληλα δημοτικά τραγούδια, τοπικά παραμύθια και θρύλους και τα συγκρίνουμε τόσο με το λογοτεχνικό όσο και τον ιστορικό λόγο.

Όσο αφορά στη διαδικασία επίσκεψης του μνημείου του Κιλελέρ και του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Λάρισας. Επιλέγουμε τα συγκεκριμένα, γιατί συνδέονται με την εποχή που μελετούμε. Οπωσδήποτε, πριν από τις επισκέψεις προηγείται προετοιμασία με ανάγνωση κειμένων, όχι τόσο αρχαιολογικών (δεν μπορούν να αποκλειστούν κάποιοι οδηγοί γραμμένοι απλά) όσο μαρτυρίες, μυθοπλαστικά κάθε είδους. Δημιουργούμε μια ατμόσφαιρα προσδοκιών πριν από την επίσκεψη και συγκρίνουμε μετά από αυτήν την εικόνα που δίνουν τα κείμενα με αυτό που είδαμε εμείς. Διασκευάζουμε τα σχετικά κείμενα.

Στη φάση αυτή ανήκουν επίσης διάφορες δραστηριότητες που σκοπεύουν στη βίωση μιας ιστορικής εποχής, όπως είναι η μουσική επένδυση της ιστορίας, η ζωγραφική ή η δραματοποίηση σκηνών από την καθημερινή ζωή του παρελθόντος. Κάποιες από τις δραστηριότητες καλό είναι να γίνουν στο φυσικό περιβάλλον, γι' αυτό η επίσκεψη στο χώρο του Κιλελέρ κρίνεται απαραίτητη.

Ενδεικτικά οι δραστηριότητες που προτείνουμε είναι οι ακόλουθες:

- Συμπληρώνω τα κενά:
«Πάνω κει, ο γερο-Γρίβας σήκωσε την αγκλίτσα του και έδωσε μια στο κεφάλι του μπαρμπα-Ανέστη. Ύστερα απ' αυτό δεν ήθελε πολύ για ν' ανάψει ο καυγάς. Χωρίστηκαν σε δυο παρατάξεις. Η μια κατηγοράγε την άλλη για προδοσία. Ας αφήσουμε τώρα τους άντρες να μαλώνουν κι ας κατεβούμε στο χωριό.»

Πολλές φορές η συγγραφέας αφήνει «κενά» στη διήγησή της. Προσπαθούμε να φανταστούμε τη συνέχεια...

- Παιχνιδόλεξα:
«Τρέξαμε να χτυπήσουμε τις καμπάνες. «Βγαίτε, χωριανοί. Ήρθε η Λευτεριά».

Γέμισαν οι ρούγες κα τα σοκάκια χαρά. Βγήκαν οι άντρες, οι γυναίκες, οι γέροι, τα παιδιά...Βγήκε η μισή Ελλάδα ν' ανταμώσει την άλλη μισή. Έσμιγαν τα χέρια, έσμιγαν οι καρδιές μας. -Χριστός Ανέστη. -Αληθώς Ανέστη.»

Μ' αυτόν τον τρόπο η συγγραφέας περιγράφει την υποδοχή του ελληνικού στρατού στην ελεύθερη πια Θεσσαλία. Βρείτε κι εσείς ένα τρόπο να αφηγηθείτε το γεγονός χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά μέσα που σας ταιριάζουν καλύτερα.

- Λαογραφία:

«Τη δεύτερη μέρα, εκεί που θερίζαμε, ο ουρανός σκοτεινίασε.

-Σηκώθηκαν στεβατζάρηδες, είπε μ' έγνοια ο πατέρας μου και κοίταξε τα σύννεφα που μαζεύονταν στην κορυφή του Κόζιακα.

-Αν μας πάρει η βροχή, χαθήκαμε, είπε συλλογισμένος κι ο μπαρμπα – Ανέστης. Κι οι μύγες τσιμπούσαν αλλιώςτικα σήμερα. Το `πα `γω, θα βρέξει.»

Προσπαθούμε να βρούμε κι άλλες δοξασίες (μέσα κι έξω από το βιβλίο) που έχουν σχέση με τον καιρό και με άλλες καθημερινές συνήθειες/ γιορτές των παλιότερων. (Αξιοποιούμε τις γνώσεις και εμπειρίες των μεγαλύτερων).

«Μια βδομάδα αργότερα βγήκαμε στα χωράφια για το θέρισμα. Για μας τα παιδιά ο θέρος ήταν πανηγύρι. Αποβραδīs τροχίζαμε τα δρεπάνια, ετοιμάζαμε τα καρπολόγια, τα λισγάρια...».

Συζητώ με κάποιους μεγαλύτερους για τις αγροτικές δουλειές παλιότερα. Οργανώνουμε μια επίσκεψη στο Λαογραφικό Μουσείο της πόλης μας ή οργανώνουμε μια δική μας μικρή λαογραφική έκθεση στο σχολείο μας με θέμα τη ζωή των κατοίκων της υπαίθρου.

- Φαντάζομαι και ζωγραφίζω:

«Εδώ είναι το Π αζάρ τζαμί, μου λέει ο πατέρας...»

Φανταζόμαστε και ζωγραφίζουμε την αγορά της Λάρισας τότε.(Χρησιμοποιούμε και άλλο εικαστικό υλικό, π.χ. παλιές φωτογραφίες, που μπορούν να μας βοηθήσουν).

Οργανώνουμε μια επίσκεψη στο κέντρο της πόλη για να επισκεφθούμε τα μνημεία αυτά και να φανταστούμε τη σκηνή που περιγράφεται στο βιβλίο.

- «Γλωσσοδέτες»:

«Τι να κάνου; Είμι χαμένους ντιπ για ντιπ. Κι να πεις πως φταίου, αρέ Γιώργη. Ισί μι ξερ`ς τι άνθρωπουςείμι. Φυλάγουμι κι απούτουν ίσκιου μ` ακόμα. Μα κάποιους μι κάρφουσι. Άκου πράματα. Κρύβου λέει του ληστή απού βαράει τσι καμπάνες. Πού μωρέ; Πότε; Ιμένα ούτι που τουν είδαν τα μάτια μ`.»

Ο υπολογιστής «κοκκίνισε απ' το κακό του» μη μπορώντας να αναγνωρίσει πολλές από τις λέξεις που χρησιμοποιούσαν τότε. Προσπαθούμε να ξαναγράψουμε το κείμενο και παράλληλα συλλέγουμε φράσεις, αποφθέγματα, παροιμίες ή οτιδήποτε άλλο μας θυμίζει την εποχή εκείνη, με τη χαρακτηριστική ντοπιολαλιά.(Αξιοποιούμε συγγενείς, γνωστούς..... στην έρευνά μας).

- Τι θα έλεγα...:

«Ήταν η πρώτη φορά που χωριζόμασταν και δε βρίσκαμε τα λόγια για να πούμε ο ένας στον άλλο νε τον πόνο που μας ξέσχιζε την καρδιά.»

Μπαίνω στη θέση του Γιάννη.... Τι θα έλεγα στον πατέρα μου ξεπροβοδώντας τον;

- «Ονειροκρίτης!»:
«Κοιμήθηκα χωρίς όνειρα....»

Αν ο Γιάννης είχε το δικαίωμα να ονειρευτεί, τι όνειρα θα έκανε;

- Τα παρατσούκλια:
«Η μάνα μου δεν ήξερε τι πάει να πει καθισιό. Ολοένα κάτι είχε να κάνει. Φαμιλία μεγάλη βλέπεις. Εφτά νοματαίοι. Πότε να μας προκάνει όλους; Άλλονε να τον πλύνει και άλλονε να τον μπαλώσει. Όμως ήταν σβέλητη γυναίκα και τα βόλευε. Σκωνόταν αχάραγα. Με τα κοκόρια...»

Η ζωή της γυναίκας παλιότερα ήταν πολύ διαφορετική από τη σημερινή. Γινόμαστε μικροί δημοσιογράφοι και συλλέγουμε πληροφορίες από γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας για τη ζωή τη δική τους και των μητέρων ή γιαγιάδων τους.

Παλιότερα υπήρχε η συνήθεια τις γυναίκες να τις αποκαλούν με το όνομα του άντρα τους π.χ. Γιώργαινα, Γρηγόρainera κ.τ.λ. Γινόμαστε ερευνητές και βρίσκουμε κι εμείς τέτοια παρατσούκλια που σώζονται μέχρι σήμερα (κοροϊδευτικά ονόματα, επίθετα κ.τ.λ.).

- Παιχνίδι με τους τίτλους: σκεφτήκαμε να αλλάξουμε τον τίτλο του βιβλίου. Αντί γι' αυτόν λοιπόν προτείνουμε.....
- Αν θέλατε να δώσετε ένα όνομα στο δέντρο που φύτεψε ο Γιάννης στην αυλή του ποιο θα ήταν αυτό; Γιατί;
- Η συγγραφέας του βιβλίου ζει και δραστηριοποιείται στα Τρίκαλα. Οργανώνουμε μια επίσκεψη στο παλιό εργοστάσιο της οικογένειας που λειτουργεί ως μουσείο και συζητάμε μαζί της για το βιβλίο της.

Στάδιο Γ: Επιστροφή στο παρόν.

Το κεντρικό ερώτημα αυτής της φάσης είναι τι άλλαξε στον τόπο μας σε σχέση με όσα γνωρίσαμε για το παρελθόν του. Καταγράφουμε τις αλλαγές σε όλους τους τομείς: φυσικό τοπίο, πληθυσμιακές ανακατατάξεις, τρόπος ζωής και έθιμα, παραγωγικές δραστηριότητες. Αναζητούμε συμπληρωματικές ιστορικές πληροφορίες, όπου μας χρειάζονται, και ξανασκύβουμε στον τοπικό τύπο με νέο μάτι αναζητώντας ενδείξεις της αλλαγής. Προσπαθούμε να παράγουμε προσωπικό λόγο για τον τόπο μας.

Σχετικές δραστηριότητες:

- ✓ Γράφουμε το οικογενειακό μας μυθιστόρημα δίνοντας έμφαση στη σχέση της οικογένειας μας με τον τόπο.
- ✓ Κάνουμε συλλογή και διαγωνισμό φωτογραφίας από τη ζωή στον τόπο μας.
- ✓ Μια ομάδα παιδιών αναλαμβάνει να ξεναγήσει την τάξη σε κάποιο μνημείο ή περιοχή με τον πιο πρωτότυπο τρόπο που μπορεί να φανταστεί, π.χ. επινοώντας μια ιστορία που εκτυλίσσεται εκεί και δραματοποιώντας τη, τραβώντας ένα βίντεο και προβάλλοντας το στην τάξη κ.λπ.

✓ Ανακαλύπτουμε και προβάλλουμε κάτι που θεωρείται ξεχασμένο αλλά εμείς για κάποιο λόγο το θεωρούμε σημαντικό. Π.χ. ένα ιστορικό γεγονός που καταγράφεται στα «ψιλά» της ιστορίας, ένα εξαφανισμένο επάγγελμα, ένα θρύλο όχι και τόσο γνωστό, έναν παππού που έζησε ως μάρτυρας κάποια σημαντική στιγμή της ιστορίας του τόπου, ένα αντικείμενο στο μουσείο όχι από τα ιδιαίτερος προβεβλημένα. Ό,τι και να διαλέξουμε σημασία έχει να του δώσουμε ένα νόημα, να δικαιολογήσουμε την σημασία που έχει για μας. Η σημασία αυτή μπορεί να αποδοθεί είτε μυθοπλαστικά π.χ. με μια ιστορία που θα επινοήσουμε γι' αυτό, θα τη διηγηθούμε ή θα την παίξουμε, είτε ιστορικά με μια μικρή ιστορική έρευνα που θα το αναδείξει.

✓ Πρόβλεψη της εξέλιξης του τόπου μας σε πενήντα χρόνια. Τι θα έχει αλλάξει ή τι θα θέλαμε εμείς να αλλάξει. Η εργασία αυτή μπορεί να είναι γραπτή ή χειροτεχνική (κατασκευή μακέτας).

✓ Μετονομασία του τόπου μας. Αναζητούμε τα διάφορα ονόματα, που είχε κατά καιρούς και προτείνουμε και ένα δικό μας.

✓ Έκδοση εφημερίδας με υλικό από όλες τις παραπάνω δραστηριότητες.

Παρουσίαση της δουλειάς μας

Πολύ σημαντικό σ' αυτό το πρόγραμμα είναι η παρουσίαση να εμπλέκει την κοινότητα στην οποία εντάσσεται το σχολείο. Γι' αυτό το λόγο θα μπορούσε να οργανωθεί μια εκδήλωση ανοιχτή στο κοινό στην οποία θα παρουσιαστούν το βιβλίο, ο τρόπος εργασίας των μαθητών καθώς και τα αποτελέσματα αυτής της εργασίας. Κάποιες δράσεις που προτείνουμε είναι:

- Δραματοποίηση αποσπασμάτων του βιβλίου, κάτι που θα ζωντανέψει το περιεχόμενό του.
- Συλλογή και διαγωνισμός φωτογραφίας με θέμα: «Η Θεσσαλία στο χθες και το σήμερα».
- Αναπαράσταση εθίμων διαφόρων περιοχών με δραματοποίηση ή με την παρουσίαση φωτογραφικού ή άλλου υλικού (π.χ. βίντεο).
- Παρουσίαση τραγουδιών και χορών από διάφορες περιοχές της Θεσσαλίας.

Συζήτηση - Αποτελέσματα

Η ανάγνωση, ως σχολική δραστηριότητα, ανήκει στους πιο σπουδαίους τομείς της εκπαιδευτικής πρακτικής, αφού η παιδεία βασίζεται κυρίως στα βιβλία.

Το Π.Σ χωρίς να αρνείται τις κλασικές αρχές ενός προγράμματος γλωσσικής διδασκαλίας για καλλιέργεια του γλωσσικού γραμματισμού των μαθητών και των μαθητριών, στηρίζεται στις αρχές της διαφοροποίησης στη διδασκαλία, μάθηση και αξιολόγηση, της ενίσχυσης της καινοτομίας και της δημιουργικότητας, της διαπολιτισμικής συνεργασίας, της δημοκρατίας και της ισονομίας των πολιτών.... Στη βάση των παραπάνω αρχών επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να αποκτήσουν γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις οι οποίες έχουν να κάνουν όχι μόνο με την ίδια τη γλώσσα και την αποτελεσματική γλωσσική επικοινωνία αλλά και με την προσωπική και κοινωνική τους ζωή και τη συνδιαμόρφωση του κοινωνικού γίνεσθαι.

Μέσα από την επαφή τους εξάλλου με τους διαφορετικούς κόσμους που μελετούν (στο «τότε» και στο «τώρα», αλλά και στο «εδώ» και στο «εκεί»), έχουν

την ευκαιρία να βοηθηθούν ώστε να ξεπεράσουν τον εγωκεντρισμό που χαρακτηρίζει την παιδική και εφηβική ηλικία. Η μελέτη των περιστάσεων και συνθηκών που διαμορφώνουν τα κίνητρα και τις δράσεις των ανθρώπων του παρελθόντος, καθώς και η διερεύνηση του διαφορετικού και του συνολικού αναμένεται να τους βοηθήσει να αποκτήσουν ευρύτητα αντιλήψεων, να μάθουν να διαμορφώνουν άποψη για πρόσωπα και πράγματα, να ανέχονται το διαφορετικό και να αντιστέκονται στις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα.

Πριν ο κάθε μαθητής διδαχθεί και μάθει την ιστορία της Ελλάδας και πολύ περισσότερο την παγκόσμια ιστορία, θα πρέπει να διδαχθεί και να μάθει καλά την ιστορία του τόπου του. Αυτό θα τον βοηθήσει να προσανατολιστεί στο χρόνο και στον τόπο, να εμπεδώσει το αίσθημα της αγάπης προς την ιδιαίτερή του πατρίδα και να σφυρηλατήσει τους δεσμούς φιλότητας με τον περίγυρο, ώστε να δημιουργήσει στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στον τόπο του, πράγμα πρωταρχικό και αναγκαίο για να αγαπήσει και να εκτιμήσει τον πλούτο του. Θα καταφέρει έτσι να βρει το στίγμα του.

Η Θεσσαλία της περιόδου 1881 – 1940 που εξετάζουμε αναζητά να βρει τον βηματισμό της, παλινδρομώντας ανάμεσα στο παλαιό και το σύγχρονο, το οθωμανικό παρελθόν και το ευρωπαϊκό μέλλον, τις παραδοσιακές αξίες και τον κοσμοπολιτισμό. Με άλλα λόγια βρίσκεται σε αναζήτηση ταυτότητας. Οι προσπάθειες αστικού εκσυγχρονισμού και η αθρόα μετακίνηση αγροτικών πληθυσμών στην πρωτεύουσα του θεσσαλικού κάμπου δημιουργούν νέα δεδομένα που ελκύουν το ενδιαφέρον πολλών πεζογράφων. Τα κείμενα αυτά, τα οποία επιχειρούν να πληροφορήσουν τον αναγνώστη αποκαλύπτοντας φανερές και κρυμμένες πτυχές του τόπου, αλλά και να εκθέσουν οχληρά κοινωνικά φαινόμενα, χρησιμοποιούνται στο πρόγραμμα που προτείνουμε με στόχο να μάθουν οι μαθητές όχι μόνο την ιστορία του τόπου τους, αλλά και να έρθουν σε επαφή με κρίσιμα ζητήματα της ιστορίας και μέσα από αυτά να αντιληφθούν καλύτερα τις διαδικασίες συγκρότησής της.

Η ενασχόληση με το ζήτημα της τοπικής ιστορίας εκτός από επίκαιρη σε τοπικό, εθνικό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, μας δίνει την ευκαιρία να προσαρμόσουμε μεγάλο μέρος του αναλυτικού μας προγράμματος σύμφωνα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, έτσι ώστε οι μικροί μας μαθητές να είναι επί της ουσίας οι πρωταγωνιστές στην διαδικασία της μάθησης και εμείς οι συνοδοιπόροι. Η παιδαγωγική αξία του εγχειρήματος απαιτεί την εφαρμογή ποικιλίας μεθοδολογιών και τεχνικών ώστε οι εκπαιδευόμενοι :

- Να εκφραστούν
- Να αναλύσουν καταστάσεις
- Να αισθανθούν
- Να καταλήξουν σε αποφάσεις και
- Μετά από κάθε απόφαση να καταλήγουν σε μία έκφραση:

Τι καινούργιο μάθαμε; – ποιες νέες ιδέες σκεφτήκαμε;

Επομένως ο κάθε μαθητής μας μετατρέπεται:

- Από παθητικό δέκτη γνώσεων σε δυναμικό αναζητητή της πληροφορίας και της γνώσης.
- Από τη μοναξιά της ατομικής προσπάθειας στη χαρά της ομαδικής συνεργασίας και δράσης.
- Από την παθητικότητα της ακρόασης στο δυναμισμό της κοινωνικής διερεύνησης και δράσης.

- Παράγει ένα συγκεκριμένο έργο, με την ομάδα του, το οποίο συνήθως αποτυπώνεται σε κάποιο τελικό χειροποίητο προϊόν.

Δίνουμε έτσι πολλές δυνατότητες για την ανάπτυξη ποικίλων ικανοτήτων και δεξιοτήτων όπως:

- α. Την αναλυτική-συνθετική ικανότητα του μαθητή.
- β. Την κριτική σκέψη και τη διερευνητική στάση απέναντι στη γνώση .
- γ. Την παρατηρητικότητα, τη δημιουργικότητα, τη συνεργατικότητα, τη συλλογικότητα , την υπευθυνότητα και δημιουργικότητα τη χαρά και ικανοποίηση για την παραγωγή υλικού και την παρουσίασή του.
- δ. Τις δεξιότητες αυτόνομης μάθησης, αυτενέργειας, υπευθυνότητας και εκδήλωσης πρωτοβουλιών από τους μαθητές καθώς και επικοινωνίας που χρειάζεται ο μαθητής.

Δεν ισχυριζόμαστε ότι η ανάπτυξη τέτοιων δράσεων θα επαληθεύσει οπωσδήποτε την εύλογη προσδοκία μας να αγαπήσουν οι μαθητές την Ιστορία, να αναπτύξουν κίνητρα για επισκέψεις σε μουσεία, να ενδιαφερθούν για την πολιτισμική κουλτούρα της εποχής τους, να ευαισθητοποιηθούν στην ανάγκη για διατήρηση των προϊόντων πολιτιστικής κληρονομιάς κ.λπ. Έχουμε όμως βάσιμες ελπίδες ότι εμπλεκόμενα σε τέτοιες δράσεις θα δουν τον κόσμο που τους περιβάλλει με διαφορετική ματιά και θα διαμορφώσουν ποιοτικά κριτήρια στις επιλογές τους, υιοθετώντας μια ανάλογη κλίμακα αξιών και έναν ανάλογο τρόπο συμπεριφοράς.

Προσπαθούμε ο λόγος μας να στοχεύει στο μέλλον ... και τα παιδιά είναι το μέλλον ... σήμερα ως μαθητές αλλά αύριο ως πολίτες ... και για την κοινωνία του αύριο που θα τους κληροδοτήσουμε πρέπει να νοιαστούμε ... αυτή είναι η μεγαλύτερη ευθύνη μας ... ως την αποδεχτούμε.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αποστολίδου Β., Καπλάνη Β., Χοντολίδου Ε.(επιμέλεια), *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο...*, τυπωθήτω, Αθήνα 2002.

Βαϊνά, Μαρία, *Θεωρητικό πλαίσιο Διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό αιώνα*. Οπίβη, Αθήνα 1997.

Ιστορία του τοπίου και τοπικές ιστορίες: από το φυσικό περιβάλλον στο ιστορικό τοπίο, Πιλοτική εφαρμογή στις Κυκλάδες (1997). Επιλεκτική βιβλιογραφία. Ε.Ι.Ε. Αθήνα.

Κατσίκη-Γκίβαλου, Άντα, *Λογοτεχνικές μεταπλάσεις του βιώματος στους Σαμιώτες συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας, στο Η Σάμος στη νεότερη Λογοτεχνία*, Πρακτικά Συνεδρίου, Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου», Αθήνα 1998.

Κόκκινος, Γιώργος, *Από την Ιστορία στις ιστορίες*, Γράμματα, Αθήνα 1998.

Λεοντσίνη Γ., *Διδακτική της Ιστορίας*. Γενική –τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αθήνα 1996.

Λεοντσίνη Γ., *Ιστορία-περιβάλλον και η διδακτική τους*, Αθήνα 1999.

Λεοντσίνη Γ., & Μ. Ρεπούση, *Η Τοπική Ιστορία ως Πεδίο Σπουδής στο Πλαίσιο της Σχολικής Παιδείας*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001.

Μαραγκάκης, Μανούσος σε συνεργασία με μαθητές, *Οι νερόμυλοι του Ρεθύμνου: μια ιστορική προσέγγιση της ακμής και παρακμής του προβιομηχανικού οικισμού*. Ρέθυμνο 1996.

Μασσιάλας, Β., *Το σχολείο εργαστήριο ζωής: εισαγωγή στη μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών*, Γρηγόρης, Αθήνα 1984.

Μενδώνη, Λίνα και Νίκος Μάργαρης (επιμ.), *Κυκλάδες: ιστορία του τοπίου και τοπικές ιστορίες. Από το φυσικό περιβάλλον στο ιστορικό τοπίο*. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, 1998.

Πάτσιου, Βίκυ , *Αφηγηματικές αναπαραστάσεις του χώρου: η σύγχρονη Σάμος στα έργα της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, στο *Η Σάμος στη νεότερη Λογοτεχνία*, ό.π.

Σαχίνη, Απόστολου, *Το Ιστορικό Μυθιστόρημα*, Τρίτη έκδοση, Μελέτη,15, εκδόσεις Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1981.

Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφία. *Ιστορικές ψηφίδες της Σάμου στα έργα των Σαμιών δημιουργών παιδικής λογοτεχνίας*, στο *Η Σάμος στη νεότερη Λογοτεχνία*, ό.π.

Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Nield, Jonathan, A Guide to the best Historical Novels and Tales, 1911.

Baker, A., Ernes, A Guide to Historical Fiction, 1914.

H. Butterfield, The Historical Novel, 1924.

Saintsbury, George, The Historical Novel στα Collected Essays and Papers 3, 1924.